

ARCKÉPEK

Sas István

Kollégánk, 25 éve pályatársunk, 1993 óta a jászberényi Déryné Művelődési Központ igazgatója, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népművelők Egyesületének több mint 10 éve a titkára, és még számos fontos civil tisztsége, megbízatása van. Kulturális-közművelődési szakberkekben neve ismerősen cseng megünkben és az országban is. Ez utóbbit bizonyítja – hogy csak a legrangosabbakat említjük – a Népművelésért című kormánykitüntetés és a Magyar Népművelők Egyesület Emlékplakettje.

Sas Istvánt természetesen a legtöbben és a legjobban szűkebb pátriájában, a Jászságban, s ezen belül is fővárosában, Jászberényben ismerik. Bizonyára elsősorban annak a két és fél évtizedes munkának szól a „Közszolgálati Nívódíj”, amelyet a Város Napján, április 3-án vehetett át. Ennek kapcsán kértem egy beszélgetést.

1. Mit tudhatunk magáról a díjról?

1995-ben alapította a díjat Jászberény város Önkormányzata. A nevelési-, oktatási-, kulturális-, közművelődési területről évente 1 személy részesülhet a kitüntetésben. Az eddigi 4 díjazott nem a kultúra területéről került ki.

2. Miért vagy büszke erre a kitüntetésre?

Két és fél évtizede vagyok a pályán, s most a jubileumon különösen jól esik, hogy az indoklás a szakmai munkám mellett kiemelte a sokoldalú közéleti tevékenységemet, amelyre munkába lépésem első napjától tudatosan törekedtem. A Déryné Emlékplakett után, tavaly augusztus 20-án megkaptam a Gróf Apponyi Albert emlékérmét, s viszonylag rövid idő elteltével ismét kitüntettek; ez sem szokványos dolog.

3. Milyen üzenete van ennek a díjnak közművelődési szakmánk és pályatársaink számára?

Az üzenet szerintem a díszes emléklakett előlapján olvasható: „AGE, QUOD AGIS” – Tedd, ami a kötelességed! Én egy kicsit mindig többet próbáltam tenni annál, mint amire a körülmények és az adott feltételrendszer lehetőséget teremtett. Meggyőződésem, hogy a megszállottságnak és a szakmai profizmusnak együtt kell jelen lenni személyiségünkben, s ezért tenni kell mindannyiunknak nap mint nap. Például Jászberényben sokat teszünk azért, hogy olyan kultúrabarát legyen környezetünk, önkormányzatunk, amely számít ránk közművelődési szakemberekre, intézményeinkre. Azt, hogy nélkülözhetetlenek vagyunk, nem csak gondoljuk, hanem naponta bizonyítjuk. A dolog nem kevés fáradsággal jár – kevés jövedelemért, de mint a példa mutatja – megéri.

4. Mit, miket tekintesz eddigi pályafutásod legfontosabb eredményeinek?

A 25 év alatt dolgoztam az intézményi munka szinte minden területén, így eredményeim, sikerélményeim is széles skálát ölelnek át. Szívesen emlékszem a 70-es évek ifjúsági klubos rendezvényeire. Rengeteg ötletet kaptam a művelődési otthoni szakmai tevékenységet megújító országos munkacsoport bel- és külföldi tapasztalatszerző látogatásai során; az ún. mindennapi kultúra is kezdett teret nyerni, egyre nyitottabbá váltak az intézmények, s a civil szerveződések is működési terepet találtak a művelődési otthonokban. Egyidejűleg a Jászságra is sikerült a figyelmet ráirányítani, s ennek közvetlen eredményeként épülhetett fel Jászkiséren, majd Jászapátin a neves építésszel, Makovecz Imrével fémjelzett Művelődés Háza. Intézményünk is számos országos pályázatot nyert, több rangos szakmai fórumnak adott otthont.

1983 és 1991 között tagja voltam a Magyar Népművelők Egyesülete Országos Elnökségének. Az egyesületi keretekben végzett tevékenység – különösen a 80-as évek derekáig – sokkal több lehetőséget adott az újító kísérletezésre, mint a hagyományos gyakorlat. Számos országos és regionális konferencia szervezésében és lebonyolításában vállaltam feladatot. A közművelődésben dolgozók tarthatatlan élet- és munkakörülményeiről készített Szolnok megyei felmérés egyik készítőjeként hozzájárultam az első jelentős 43%-os országos bérrendezéshez. A jászberényi kábeltelevíziózás és a helyi adások beindításában rengeteg munkám van, nem kevesebb a sugárzó rádió megteremtésében. A helyi TV és rádió adásainak megszervezése jó példa; egy művelődési intézmény is lehet a helyi közélet és nyilvánosság alakításának nagyon fontos eszköze.

Jászberényben, az országban elsőként, 1994-ben művelődési intézményben TOURINFORM iroda kezdte meg működését. Ez az ötlettől a pályázati pénzeszközök megszerzésén, a beruházás irányításán át a folyamatos működés feltételeinek megteremtéséig sok, – de bőségesen megtérülő munkámba került. Az iroda működése mérhetően hozzájárul Jászberény város idegenforgalmi-, turisztikai jelentőségének növekedéséhez.

Az elmúlt 4 évben jelentős sikert aratott a Jászok Világtalálkozója ill. a VIGADALMI NAPOK. A jelentős hazai- és határainkon túli érdeklődést, nagy sajtóvisszhangot kiváltó komplex rendezvények egyik főszervezőjeként, koordinátorként dolgozom, úgy érzem eredménnyel.

Az országban tucatjával mentek tönkre az üdülőtáborok. Az intézmény 2 ilyen működtet. Az egyik Jászberénytől 10 km-re, a másik a Bükkben található. Örülök annak, hogy mindkettőt sikerült felújítani, komfortosítani, s jelentős kihasználtság mellett gazdaságosan üzemeltetjük.

Az eredmények sorában legfontosabbnak talán azt tartom, hogy a városban lévő civil szervezetekkel, oktatási-, és közművelődési társintézményekkel, pártokkal, gazdálkodó egységekkel széleskörű és korrekt kapcsolatokat tudtam kialakítani.

5. Ha visszagondolsz, mi volt a legnehezebb időszaka az eltelt 25 évnek?

1993-ban, amikor az intézmény igazgatója lettem, rövid időn belül napirendre került Jászberényben is az intézményi racionalizálás és létszámleépítés. Igazából a vezetői pályázatom benyújtásakor nem arra számítottam, hogy szinte azonnal el kell kezdenem a szakmai indokokkal kevésbé alátámasztható intézményi összevonásokat, tagintézmény épületek feladását, kollégák elküldését. Nem voltak kedvezőek az országos tendenciák sem. A kultúravész felgyorsuló időszakát éltük, a szakma petíciók sorát fogalmazta, rohamosan csökkent a lakosság kulturális vásárlóereje, az önkormányzatok terhei növekedtek. Dönteni kellett a hatalommal való hadakozás, vagy az integráció és racionalizálás elfogadása között. Utóbbit választottam, de sikerült a végrehajtást úgy alakítani, hogy a veszteségeink a minimálisra csökkentek. Néhány ilyenkor szokásos és elkerülhetetlen pengeváltásba én is belekényszerültem, amit azért sajnálok, mert a szakmai munkától vett el időt és energiát.

6. A jászberényi Déryné Művelődési Központ az önkormányzati törvény életbe lépése előtt megünkben példásan segítette a jászági települések közművelődési tevékenységét. Azóta e téren egy hiátus keletkezett. Mi lehetne a megoldás?

Valóban nyugtalanságot érzek akkor, amikor visszagondolok a 80-as évek végéig hasznos munkát végző jászsági művelődési házak igazgatóinak munkaközösségére. A szervezet formális megszűnése után maradtak még olyan máig meglévő emberi szálak, amelyek felvétele – azt hiszem – mindannyiunk szándékával egybeesik.

Az önkormányzatok együttműködése, szövetsége mellett annak is természetesnek kellene lennie, hogy kapjunk lehetőséget és mellérendelt feltételeket a rendszeres kapcsolattartásra. Ma csak a székhelyi munka a fontos az elszámoltatáskor is. A kistérségi együttműködést tudatosan kell kialakítani az önkormányzatok által legitimé tett formában.

Pályázati úton talán megteremthető a működési feltételek egy része. A kistérségi kulturális menedzser (szakember) fontos kapocs lehetne a jászsági művelődési házak és az MMISZ között is.

7. *Hogy lehet ma sikeres egy település népművelője?*

Azok a kollégáim sikeresek és elfogadottak, akik közvetlen környezetükben észreveszik, felfedezik azokat a területeket, amelyek megváltoztatása vagy továbbfejlesztése érdekében cselekedni szükséges, – függetlenül attól, hogy az kötődik-e direkt módon a kultúrához. **Ha a népművelő érezhetően jelen tud lenni a település életében, előbb-utóbb nyert ügye lesz.**

Fontosnak tartom azt, hogy odafigyeljünk a szakma egészére, részt vegyünk az országos rendezvényeken, s próbáljuk meg alkalmazni, érvényesíteni a rendelkezésünkre álló jogszabályi, törvényi felhatalmazásokat.

Biztos vagyok abban, hogy elmúlt az az idő, amikor a pénztelenségre hivatkozva hagyhatjuk elsorvadni a helyi értékeket. Nem tudom elfogadni azt a kollégát, aki kényelemes és nem pályázik, igénytelen a saját környezete iránt, aki nem tudja kihasználni a civil szerveződésekben lévő – mindenütt fellelhető aktivitást.

Munkatársaim önállóak, kezdeményezők, akik kellő tartással tartják szolgálatnak a népművelői munkát, akik naprakész információkkal rendelkeznek a város eseményeiről, napi munkájukkal erősítik az intézmény és kultúra image-ját.

8. *Hogyan látod szakmánk helyzetét, jövőjét? Lesz-e szükség arra a tudásra, amihez mi értünk, amire fölkészítettek bennünket?*

3 évvel ezelőtt kevésbé voltam optimista szakmánk jövőjével kapcsolatban – mint ma.

Akkor az indokoltnál nagyobb mértékű állami és önkormányzati visszavonulás volt tapasztalható, s félt volt az, hogy művelődési intézményeink teljesen magukra maradnak.

Azóta kedvező, hogy megszületett a kulturális alaptörvény, amit nagyon várt a szakma, s sokat is tett megszületéséért. A törvény rögzítette az állam és az önkormányzatok közös felelősségét, s szót a pénzről is, s talán először nem az elvonásról, hanem a garanciákról, automatizmusokról. Aprópénzre váltható olyan eredményei vannak, amelyek azt jelentik, hogy szakember foglalkoztatható, a közösségeinknek tudunk fűthető terméket biztosítani, stb. Én tényként kezelem, hogy **művelődési közintézmény nélkül ugyanúgy elsorvad a települések életképessége, mint iskola, orvosi rendelő vagy egészséges környezet és ivóvíz nélkül.** Tehát tudásunkra, nyitottságunkra ma is szüksége van közvetlen környezetünknek.

Amiben feltétlenül javulnunk kell; az információhoz jutás módszereinek az elsajátítása. Ebben feladata lehet a szakképzésnek, de legalább ennyire fontos a megyei szolgáltató-, módszertani központ szerepe is. A művelődési otthon megítélése döntően függ az ott dolgozó munkatársaktól, így kiválasztásuk – eddig ezzel alig foglalkoztunk –, majd képzésük, s továbbképzésük fontos érdekünk. Úgy látom, hogy a szakképző intézmények új tudástartalmakat is nyújtanak, sokszínűvé vált a sokáig uniformizált képzési rendszerünk.

9. *Végül beszéljünk egy gyakorta hallott kérdésről; a kultúra finanszírozásáról! Kell-e pénz a kultúrához, vagy majd a kultúra "kitermeli"?*

A válasz nem is olyan egyszerű, a közművelődés úgy hordoz már önmagában is értéket, hogy gazdasági haszna sem vitatható. Így működésképtességének megőrzése (finanszírozása) fontos és szükségszerű.

Támogatás nélkül a jövőben sem tudok elképzelni színvonalas tevékenységet, mert a kultúra másként viselkedik a piacon, mint egy másfajta termék.

A fenntartó, ha – támogatás nélkül – egyre nagyobb bevételre sarkallja intézményét, akkor óhatatlanul az alacsonyabb színvonalú tevékenységre sarkallja. Ilyenkor jelennek meg az intézmények falai között a közművelődéstől távol eső tevékenységi körök, mint például az olcsó ruhavásár és ehhez hasonló kereskedelmi formák. Ez szerintem a kulturális intézmény falain kívül kell, hogy megvalósuljon.

Ha a fenntartó eleget kíván tenni a közművelődés területén az amúgy szűkszavúan megfogalmazott kötelező feladatainak, akkor a döntéseknél az adott tevékenység szakmai logikája az irányadó – a gazdaságosság messzemenő érvényesítésével –, de nem a pénzügy logikájával!

A különböző forrásokból az önkormányzathoz érkező pénzek újraelosztása, és így a közművelődés támogatása attól az értékrendtől függ, amit a képviselőink képviselnek, igazodva a jogszabályban meghatározott kötelezettségekhez. Ezért fontos, hogy a jövőben is kultúrabarát tisztségviselőink, döntéshozóink legyenek!

Fontos, hogy bővíljenek a kultúrára fordított pénzekhez kapcsolódó kedvezmények (pl. adózás) Nagyságrendjük miatt – a közhiedelemmel szemben – a pályázatokra, a különböző alapítványokra a jövőben is csak mint pótlólagos forrásokra lehet számítani! Tehát az állam-önkormányzat és a mecenatúra együttes jelenléte működtetheti a kulturális életet is. A finanszírozásnak évtizedekre, generációkra szóló kihatása lehet. Aki ma fiatal, az ma akar táncolni, zenélni stb., s ezt hiába akarjuk 20-30 év múlva biztosítani számára; "ha majd lesz rá pénz"! Ma Magyarországon a központi pénzek és a szerzett pénzek kavardósa nagyon vegyes képet mutat, s gyakorta bizonytalan helyzetet teremt. Az a jellemző, hogy csökken a lakosság kulturális vásárlóereje, s a lényeges, koncepcionális kérdés az, hogy az önkormányzat mit finanszírozzon abból, amit az egyének nem, vagy csak részben képesek finanszírozni saját erőből; tehát mi az, ami a helyi értéket jelenti.

10. *Vagyis azokat a tevékenységeket, intézményeket, amelyek átvezetnek a XXI. századba.*

Igen. A kultúra és/vagy a pénz tehát nem egymás alternatívái. Is-is. A gazdasági típusú kultúrát elemeiben humanizálni kell, a piacodásban is figyelni kell az etikai normákra, és el kell fogadnunk, hogy mindig létezni fog a nonprofit szféra. A kultúra területén is fontosak a menedzserek, akiknek úgy kell a kultúra partján állniuk, hogy megismerve a piaci viszonyokat, próbálják menedzselni a kultúrát. Nem piaci jellegű megoldásokkal – csupán azoknak a figyelembevételével! – mert azok legalább annyi problémát vetnek fel, mint a régi kézi vezérlésű megoldások, s ugye ezt már nem akarjuk. A közművelődés, kultúra területén napjainkban is felbukkanó "divatos" megoldások (vállalkozás, KHT), jelenlegi megjelenési formájukban régi beidegződésekre és tév-utakra vinnék vissza a kultúrát. A közművelődési jellegű kulturális tevékenységnek a bevételnövelésben hasznosítható, piacostható elemeit intézményeink, civil szervezeteink már régebb idő óta alkalmazzák, a többi meg nem piacostható.

Ennél tovább menni, a valódi kulturális értékek kiszolgáltatását és feladását jelentené!

Dr. Horváth Attila interjúja